

ATENȚIONARE

Pe data de 30.12.2014 am trimis următorul e-mail:

Către: nelu@uaic.ro, z_nelu@hotmail.com

Personal - Prof. univ. dr. Nelu ZUGRAVU (drept la replică)

Bună ziua, domnule prof. univ. dr. Nelu ZUGRAVU,

Am citit în ultimul număr al *Classica et Christiana* (9/2, 2014, pp. 537-540) materialul semnat de dl Sorin Nemeti ("*Banatul în context ptolemaic. 1. Ziridava*").

În virtutea dreptului la replică, vă rog frumos să publicați în următorul număr al *Classica et Christiana* (10/2015) textul pe care vi-l trimit cu această ocazie (în atașament există o variantă WORD 2010 și una PDF; ambele respectă paginația și normele de publicare ale *Classica et Christiana*; dacă trebuiește o altă formatare vă rog frumos să-mi specificați care să fie aceasta).

De asemenea, vă rog frumos să-mi comunicați în cel mai scurt timp, în scris, dacă veți da curs solicitării mele. Dacă nu doriți să dați curs cerinței mele, vă rog frumos să-mi menționați în scris motivul/motivele refuzului.

Vă mulțumesc pentru atenție,

Sorin FORȚIU

...

Fără vreun feed-back, în data de 19.02.2015 (13⁰⁰), am purtat o conversație telefonică, de circa șapte minute, cu dl Nelu ZUGRAVU, *director responsabil/redactor-șef* al revistei *Classica et Christiana*, care mi-a comunicat că nu este obligat să-mi confirme nici măcar primirea dreptului meu la replică ... și nici să-mi spună dacă îl publică sau nu ... și dacă, într-un final, se hotărăște să-l publice, nici când va fi publicat ... toate acestea pentru ca nicio revistă din lume nu comunică (sic!) autorului astfel de informații ... dar dacă urmează să fie publicat voi primi un "șpalt" pentru corectură ... Până azi, 15.06.2016, nu mi-a fost trimis acest "șpalt" ...

În fapt, prin amânarea *sine die* (între timp au apărut deja două numere –10/2015 și 11/2016– ale publicației în cauză), dl Zugravu a ales să ignore nonșalant cutuma academică *audiatur et altera pars*.

Să mai menționez doar că dl Sorin NEMETI este membru în comitetul științific al revistei *Classica et Christiana*.

Cum din anul 2012, în România, există un vid juridic referitor la dreptul la replică, mă văd nevoit să îl public aici.

DAMNANT•QVOD•NON•INTELLIGVNT: ZIRIDAVA ÎN CONTEXT PTOLEMEIC

Sorin FORTIU*

Keywords: Ziridava, Ptolemy, *Geōgraphikē Hyphēgēsis*, coordinates, manuscripts, Dacia.

Abstract: The author's answer to the public "execution" from the 9/2, 2014 issue of the journal.

Cuvinte-cheie: Ziridava, Ptolemeu, *Geōgraphikē Hyphēgēsis*, coordonate, manuscrise, Dacia.

Rezumat: Răspunsul punctual al autorului la "execuția" din numărul 9/2, 2014 al publicației.

Motto: *If you'd kept your mouth shut we might have thought you were clever* **
(Sir Humphrey Appleby)

În ziua de azi, este o adevărată performanță ca o cărticică de doar 140¹ de pagini², care tratează un subiect mai degrabă abscons, să beneficieze de două "recenzii" ale aceluiași "recenziator"³. Dar, pentru ca cititorul să și înțeleagă *ce* și *cum de* s-a întâmplat acest lucru, mai trebuie puținel întregită povestea din spatele "execuției" publice încercate în numărul 9/2 al revistei *Classica et Christiana*⁴.

În perioada octombrie 2011–august 2012, o variantă a studiului meu *Ziridava în context ptolemeic* a circulat, în format electronic, prin mediile virtuale universitare fără ca eu să fiu autorul acelei întreprinderi. Un prieten tare drag, care nu mai este printre noi, mi-a atras atenția asupra unei "note de

* sorinfortiu@gmail.com

** Sitcomul *Yes, Prime Minister*, Sezonul 2, Episodul 7: *The National Education Service* (difuzat 21.01.1988). Prefer această tălmăcire "liberă" a unui cunoscut aforism cu rădăcini antice decât varianta în limba română.

Titlul conține o pasișă după o aserțiune a lui Marcus Fabius Quintilianus (*Inst. Orat.*, X, I.26; Quintiliani 1872, 5).

¹ Da, dle Nemeti, $V + [1] + 134 = 140$ (și nu 138 cum credeți dvs.; Nemeti 2014, 538). Dacă și o simplă operație de aritmetică elementară eclipsează abilitățile dlui Nemeti, cum să ne așteptăm ca el să înțeleagă probleme matematice mult mai complexe (de genul transformării coordonatelor sferice ale unei locații de pe o sferă cu raza "r" pe o sferă cu raza "1,169×r")?

² Fortiu 2012.

³ utilizez "recenziator", și nu corectul *recenzent*, din motive care vor deveni evidente.

⁴ Nemeti 2014.

lectură", publicată anonim pe blogul lui Vissurix la data de 15 ianuarie 2012⁵. Am aflat că blogul aparține dlui Sorin Nemeti, iar rândurile respective se referă chiar la studiul meu (nemenționat). Atunci, din întemeiate motive, nu i-am răspuns autorului⁶. Apoi, în august 2012, a apărut cartea *Ziridava în context ptolemeic*², care, în *Epilog* (p. 133), conține și următoarele rânduri:

Este foarte facil să postulezi ușuratic, bazându-te doar pe citări la a "doua mână" din autori obscuri, nepublicați ori desueți și fără măcar a deschide vreodată *Geō-graphikē hyphēgēsis*³, că Ptolemeu a fost doar un tâmp, care nu știa despre ce vorbește, dar, astfel, riști să te acoperi doar de penibil.

³ iar un *connaisseur* va detecta impostura imediat ce va

⁵ <https://web.archive.org/web/20140813224340/http://vissurix.blogspot.com/2012/01/note-de-lectura.html> -accesat 20.08.2014.

⁶ chiar dacă, la vremea respectivă (19.03.2012), am compus următorul răspuns: "Mulțumesc pentru plăcerea intelectuală pe care mi-ați oferit-o prin această însemnare de lectură (aprofundată?); articol "spoonologic" a fost cireșica de pe tortată (felicitări pentru contribuția adusă la îmbogățirea limbii române).

Ca vizitator ocazional pe acest blog, îmi permit să fac câteva remarci, ignorând voit ironia din deschidere (involuntară – desigur! –, dar care, inevitabil, plutește deasupra notei precum negura deasupra unei mlaștini).

Un studiu serios nu poate fi "*complet greșit*" (sic!). Doar **CONCLUZIILE** sale pot să sufere de acest păcat. El, studiul, poate doar să fie scris bine ori prost sau să fie judicios ori nechibzuit (atunci când este bazat pe informații greșite sau prezintă erori de logică).

Nu lectura, oricât de abundentă, poate să te scape dintr-o "*realitate greșită*", ci doar logica și bunul-simț (care, apropo, te obligă și să te abții de la vreun comentariu – public ori privat – până un material nu este publicat; anonimele și bârfele nu fac bine sănătății vieții noastre intelectuale).

Și cine definește ce este "*realitate*"? Și cum poate fi ea "*greșită*"? Intrinsec, în istoriografie, "*realitatea*" este ipoteză, adevăr ori fabulație. Iar dacă autorul în cauză chiar fabulează, aceasta mai trebuie și demonstrat.

Analogia "*spoonologică*" pe care o faceți – și care nu vă aparține (apropo, chiar știți cine este autorul ei?) și care este mult prea des frecventată în cultura română a ultimilor 10 ani – este, în acest caz particular, doar o simplă eroare logică (cunoscută drept *argument din incredulitate personală*).

La sfârșit, îmi permit un sfat; citiți/studiați alegoria peșterii din *Res publica* lui Platon (VII). S-ar putea – v-o doresc! – să experimentați revelația că, în fapt, sunteți intelectual încătușat de propriile idiosincrazii profesionale. Faceți un efort și scuturați acest "jug"; vă asigur că, pe termen lung, chiar merită.

Post Scriptum: Ați auzit de tesseract? Știți că puteți să-l țineți chiar în mână? Dacă "ceva" cu 4 dimensiuni poate fi pipăit și descris (în detaliu!) de noi, locuitori ai celor 3 dimensiuni, atunci același lucru (3 \leftrightarrow 2) este posibil și în Flatland. Oricum, multe, unii ar zice toate, din ideile autorului analogiei "spoonologice" au fost, în final, după 75 de ani, acceptate ca fiind valide. Sper doar ca autorul în cauză să nu aștepte atât!"

Sfatul de acum trei ani este mai actual decât oricând ...

întâlni afirmații de genul: ...

Luând ca reper paralela de 48 grade, ... știind că Ptolemeu considera că 1 grad = 400 stadii (fals!), iar o stadie (doar cea atică! -n.m.) egală cu (circa!) 185 m, observăm (?) că distanțele calculate de Ptolemeu sunt mai mari (?) decât distanțele reale (S.N., M.B.) etc.*

* cele 400 de stadii atice se referă la paralela ce trece prin insula Rhodos (36°) iar la paralela de 48° lungimea unui grad Longitudinal, care se măsoară pe latitudine, este de 334,55 stadii atice.

De aici⁷ mi se trage "execuția" încercată sub înșelătorul titlu de "*note și discuții*" (din câte știu eu, pentru "*discuții*" este nevoie ca cel puțin două părți să fie prezente concomitent!)⁸. Pe mine, personal, "analiza" dlui Nemeti mă lasă complet rece, deoarece mă număr printre privilegiații care știu deja că dânsul nu deține competențele necesare pentru a înțelege, analiza și comenta aspectele matematice, geografice și cartografice ale *Geōgraphikē Hyphēgēsis*⁹ și chiar am mari dubii că s-a aplecat cu acribie¹⁰ asupra acestei lucrări¹¹. Dar, pentru corecta informare a cititorilor publicației, cred că trebuie spuse anumite lucruri și îndreptate câteva¹² dintre cele mai importante greșeli și omisiuni mincinoase (atunci când nu sunt de-a dreptul scorneli odioase!) făcute de "recenziatorul" Nemeti.

⁷ chiar dacă aceste rânduri nu îi erau adresate exclusiv lui S. N., după cum se poate lesne constata (Forțiu 2012, 133), și nici nu au fost scrise ca urmare a primei sale "recenzii"; ele sunt doar un crâmpoi din percepția personală asupra istoriografiei românești contemporane privitoare la Ptolemeu și *Geōgraphikē Hyphēgēsis*.

⁸ Niciodată nu am înțeles de ce nu practică și revistele științifice românești bunul obicei, întâlnit în anumite publicații occidentale, de-a publica concomitent recenzia unei cărți împreună cu punctul de vedere al autorului, dacă apar chestiuni polemice. Doar așa cititorul este cu adevărat informat, iar autorul este pus pe același picior de egalitate cu recenzentul său.

⁹ Cea mai bună dovadă o reprezintă faptul că dl Nemeti nu știe lucruri elementare legate de concepția ptolemeică (1° ptolemeic are 400 de stadii atice doar la paralela care trece prin insula Rhodos (36°) și nu la latitudinea de 48°, după cum crede S. N.*) și nici nu deține cunoștințe gimnaziale elementare de geografie în legătură cu variația lungimii unui grad longitudinal de la Ecuator spre Pol, fenomen cunoscut deja lui Ptolemeu, dar ignorat de dl Nemeti în sec. XXI (*vide* cel puțin Forțiu 2012, 133, nota 3; mai multe detalii în studiul meu *Arcobadara ori Arcobarada? • sau despre "realități" antice inventate din ignoranță*, care este deja scris – reprezintă un subcapitol al unei lucrări universitare, susținută în anul 2013, în care am fost obligat să realizez și o "istoriografie a problemei" – și urmează să fie publicat).

* Nemeti, Bărbulescu 2008, 111(5).

¹⁰ chiar dacă s-a exprimat deja de mai multe ori asupra unor aspecte ale acesteia.

¹¹ *vide infra* punctul 4 și nota 21.

¹² Practic, este imposibil de răspuns la toate aspectele care ar necesita o replică!

1. Cartea *Ziridava în context ptolemeic* este disponibilă gratuit și în format electronic pe Internet¹³. Dl Nemeti încă nu știe¹⁴ că prima ocurență a titlului unei opere la care faci referire se dă complet², iar minima curtoazie te obligă să oferi și un link către varianta electronică, dacă aceasta există.

2. "*Regula de politețe în știință*"¹⁵ ar fi trebuit să-l împiedice pe dl Nemeti să-și denumească "notele" drept "*Banatul în context ptolemaic ...*" (sic! *ptolemeic*)¹⁶, în condițiile în care am anunțat deja public, cu doi ani în urmă, chiar în cartea pe care o "recenzează"¹⁷, că lucrez la un volum cu acest titlu. Cât de (ne)etic este un atare demers rămâne la latitudinea fiecăruia să decidă¹⁸.

3. Subscriu la cugetarea "*Zicerea „de morți, numai de bine” este bună pentru un cerc de familie, pentru gura satului, poate pentru fan-cluburi imitate după cele ale vedetelor muzicii pop, nu însă și pentru cei care scriu istorie*" (Adrian Andrei Rusu)¹⁹. Așa că aștept (ne)răbdător ca dl Nemeti să devină fondatorul fan-clubului "*Ziridava–IHC*". Dilema mea se leagă doar de faptul dacă el va fi/rămâne și unicul membru?!

4. Dl Nemeti susține că Ion Horațiu Crișan "*Nu a pornit însă exclusiv de la realitatea arheologică, ci și de la maniera de înțelegere de atunci a hărții ptolemaice* (sic! *ptolemeice -n.m.) ...*"²⁰. Dar această afirmație denotă doar grave

¹³ <http://independent.academia.edu/SorinFortiu>

¹⁴ Dar dl Nemeti are vechi și grave probleme cu citarea corectă a informațiilor (detaliile în *Arcobadara ori Arcobarada? • sau despre "realități" antice inventate din ignoranță*).

¹⁵ "*Cinci reguli sau tehnici simple pentru evitarea plagiatului*:"

1. *În cazul citatelor directe, adică atunci când redați cuvânt de cuvânt cea ce a scris sau a spus o altă persoană va trebui să puneți fragmentul între ghilimele și să specificați printr-o referință sursa citatului. Regula de politețe în știință este respectarea acestei recomandări chiar și în cazul reproducerii fidele a expresiilor, sintagmelor sau formulărilor compuse din cel puțin trei cuvinte.*" (Szász).

¹⁶ adjectivul se formează de la numele propriu în limba română (i.e. Ptolemeu) + sufixul adjectival *-ic* (doar în limba engleză este *ptolemaic context*). Și se abreviază "dl/dlui Popescu" și nu "dl./d-lui Popescu", după cum crede dl Nemeti. Tare greu cu limba română ...

¹⁷ "*Mai multe informații despre Ptolemeu și Geōgraphikē hyphēgēsis vor fi oferite în studiul nostru Este Timișoara antică Zurobara? NU! Și totuși, unde este Zurobara? (în curs de publicare), precum și într-o viitoare carte, având titlul provizoriu Banatul în context ptolemeic.*" (Forțiu 2012, 2, nota 7).

¹⁸ Personal, cred că fapta dlui Nemeti se numește **plagiat** (în conformitate cu definiția "*simplă a plagiatului: faptul de a prelua cel puțin fragmente cu sens autonom dintr-o altă operă și a le prezenta public drept ale tale.*" -Baumgarten 2012). Ce poate fi mai autonom decât un titlu, care este o piesă de creație? Și chiar nu are importanță dacă este un plagiat "șmecheresc" ori dacă cartea nu este încă publicată. Trebuie să recunosc că tupeul lui Sorin Nemeti – a plagiat titlul unei cărți încă nepublicate – bate chiar toate recordurile în materie!

¹⁹ Rusu 2013.

²⁰ Nemeti 2014, 538.

carențe de informare²¹. În anul 1965, I. H. Crișan publica primul articol referitor la Ziridava²². În deschiderea acestuia, el "doar a încercat să invalideze elegant ipoteza lui V. Pârvan"²³, pentru ca mai apoi²⁴ să postuleze:

Din sumarele date pe care le-am prezentat, credem că reiese cu prisosință faptul că la Pecica avem de a face cu o mare așezare dacică, ..., un „poleis” (sic! „polis” - n.m.) – după Ptolemeu integrat (sic!) în statul dac. ... Extinderea mare a așezării, precum și toate cele arătate²⁴, ne îndreptățesc a încadra așezarea dacică de la Pecica între acele oppida dacice, ..., pe care credem că nu greșim identificînd-o cu Ziridava lui Ptolemeu, care corespunde ca longitudine și latitudine cu așezarea de la Pecica[-Șanțul Mare]²⁵.

Ultima afirmație – "Ziridava ... corespunde ca longitudine și latitudine cu așezarea de la Pecica" – este doar o prostie monumentală²⁶. Cu 5 ani înainte²⁷, Crișan anunțase deja și comunitatea științifică internațională de posibi-

²¹ Realitate întărită și de aserțiunea "paradigma pârvaniană conform căreia toponimele, poleis, se referă la așezări fortificate (davae) din epoca Daciei preromane, că geograful alexandrin folosește surse anterioare, din epoca regatului dac" (Nemeti 2014, [537]), în condițiile în care Vasile Pârvan analizează și "Singurele [7] centre cu nume romane, cunoscute lui Ptolemaeus ..." (Pârvan 1926, 250(148)), care reprezintă 15,9% din numărul total de poleis din Dacia, și a scris limpede altceva: "În ce privește orașele Daciei, Ptolemaeus cunoaște faza cea mai veche a provinciei romane, imediat după cucerire." (Ibidem) și "Deci iarăși, lista orașelor Daciei de la Ptolemaeus trebuie pusă în legătură cu operele indicate mai sus (i.e. Comentariile lui Traian și Getica lui Criton, ambele scrise la începutul sec. II dHr -n.m.; Ibidem), pornind de la însăși expedițiile lui Traian, și, cel mult, cu Getica ale (sic!) lui Dio Chrysostomus*, dar în nici un caz cu Itinerarii din epoca romană a Daciei: ..." (Ibidem, 251 (149)).

De asemenea, cum să-mi explic faptul că S. N. subscrie la opinia că Ptolemeu se referă doar la provincia Dacia (Nemeti 2014, [537], nota 1), când cartograful antic spune clar că granița (nord-)estică a Daciei este fluviul Tyras/Nistru, cea estică o constituie râul Hierasos/Siret, iar cea vestică este reprezentată de râul Tibiskos** (GH 2006, 3,8,1; 3,8,4; 3,7,1; 310–315). Sau provincia Dacia se întindea (când?) de la Nistru–Siret și până la Tisza** și nu știm noi?

* care trăiește "cca 40–120 d.Hr." (EAIVR 1996, 61) și nu știm cu exactitate când a scris Getica ("after 106?" apud Jones 1978, 139).

** i.e. râul Tisza doar în amonte de Szeged, HU (vide Forțiu 2014b).

²² Crișan 1965, 127(1)–135(9). I. H. Crișan a rămas la același tip de "argumentație" și în monografia dedicată sitului Pecica-Șanțul Mare (Crișan 1978, 6, 8, 190–192).

²³ Forțiu 2012, 12–13.

²⁴ după prezentarea șantierului și a sitului de la Pecica-Șanțul Mare, precum și a primelor trei campanii de cercetare invazivă (1960–'62).

²⁵ Crișan 1965, 133(7).

²⁶ analizată în detaliu în cartea mea (Forțiu 2012, 14–17).

²⁷ Probabil chiar imediat după prima campanie de cercetare invazivă de la Pecica-Șanțul Mare din anul 1960.

litatea identificării la Pecica a anticei Ziridava²⁸.

Dar, în perioada interbelică (1930-'31), Radu Vulpe a publicat un studiu despre *Piroboridava*^{29, 30}, localizată de Ptolemeu în Moesia Inferior și de el la Poiana³¹, iar prin acest studiu³² se deschidea o nouă direcție³³ de abordare a cartografiei ptolemeice în istoriografia românească, direcție în care, din păcate, Ion Horațiu Crișan nu s-a înscris. R. Vulpe nu doar că face o analiză a coordonatelor ptolemeice și a celorlalte informații oferite de cartografia ptolemeică, dar invocă și solide argumente arheologice, istoriografice³⁴ și etimologice ori toponimice/oiconimice împreună cu o critică punctuală a identificărilor anterioare. Metodologia este preluată de fiul său, Alexandru Vulpe, în anul 1964³⁵. Iar între un simplu "botez"³⁶ (S. N.) interesat al lui I. H. Crișan și metodologia de cercetare aplicată de Radu și Alexandru Vulpe există o diferență ca de la cer la pământ.

5. Reproșul "recenzitorului" – "*polemica îndârjită cu arheologul clujean, care nu mai poate răspunde*"³⁷ – este nefondat; nu am polemizat cu nimeni, doar am prezentat, *sine ira et studio*³⁸, situația găsită după ce am parcurs opera științifică a lui Ion Horațiu Crișan, scrisă între anii 1960 și 1993³⁹, în căutarea argumentelor sale referitoare la identitatea dintre Ziridava și Pecica-Șanțul Mare. Cred că trei decenii sunt arhisuficiente pentru a epuiza toate argumentele avute – dacă deții vreunul, dar nici vorbă de așa ceva în cazul Ziridava-Crișan – în favoarea unui subiect, mai ales când ai avut la dispoziție și o monografie de 392 de pagini. Și mai cred că adevărul nu trebuie nici îndesat și nici uitat sub preș.

6. Pudibonderia pe care o afișează dl Nemeti este falsă; dacă aprecierile mele⁴⁰ (dovedite!) – "o impardonabilă greșeală metodologică⁴¹ și o uriașă

²⁸ *Ibidem*, 116.

²⁹ Vulpe 1930-'31.

³⁰ *Proboridava* în *Codex Vaticanus Graecus 191 (X)*.

³¹ din anul 2004, comună în județul Galați.

³² urmat de cel despre *Angustia* (Vulpe 1944).

³³ față de primele încercări de abordare ale cartografiei ptolemeice, semnate de Gheorghe Șincai (1807), Timotei Cipariu (1870), Grigore George Tocilescu (1877), Constantin I. Brătescu (1923-'24) și Vasile Pârvan (1926).

³⁴ de pildă, *Hunt's Pridianum (British Museum Papyrus 2851)* (Vulpe 1930-'31, 19–20).

³⁵ Vulpe Al. 1964.

³⁶ Nemeti 2014, 538.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Cititorul onest interesat este îndemnat stăruitor să judece singur acest aspect și doar apoi să respingă ori să accepte opinia contrară a dlui Nemeti.

³⁹ Forțiu 2012, 116-118.

⁴⁰ personal, prin aceste aprecieri, am fost chiar blând cu I. H. Crișan deoarece lucruri mult mai grave se pot spune chiar și despre performanța arheologică a acestuia (*vide* Mărginean 2011, pp. 225–227).

confuzie⁴²", "o critică ilogică", "foarte departe de adevăr"⁴³ – sunt doar o "polemică stridentă, stângace și inutilă", care compensează doar "prin arțag inadecvarea și stinghereala"⁴⁴, atunci "vorbele" dlui Nemeti, cu care mă "gratulează" (gratuit!) aproape la fiecare propoziție, ce sunt? Întrebarea retorică vrea doar să sublinieze dubla măsură practică cu vrednicie de "recenziator".

7. Faptul că dl Nemeti insistă pe o pseudo latură morală inventată ad-hoc și dorește neapărat să provoace un *character debate* țin doar de o tentativă de manipulare ieftină. În final, nu au importanță motivațiile unui autor, doar rezultatele muncii lui; direct spus, și simplificând la maximum, a fost Ziridava la Pecica-Șanțul Mare ori la Ardeu? Observ că nici preopinientul meu nu susține explicit în "notele" sale prima variantă ...

8. Dar, atunci, ce susține dl Nemeti? Că nu este "*deloc de acord că Ziridava ar trebui identificată cu o davă dacică dinaintea cuceririi*"⁴⁵. Declarativ sună interesant, dar fără argumente este o altă simplă supoziție, ca multe altele, fără suport și fără valoare științifică.

9. Afirmăția dlui Nemeti – "*Acuza principală*⁴⁶ *adusă lui I. H. Crișan și tagmei arheologilor în bloc (? -î.m.)*⁴⁷ *este că utilizează traduceri (sic!)*⁴⁸ *ale lui Ptolemeu care nu corespund cerințelor unei ediții critice și care furnizează doar un set de coordonate (cel acceptat de ediția critică tradusă)*⁴⁹

⁴¹ ignorarea informațiilor ptolemeice în condițiile în care Ptolemeu este singurul care atestă existența Ziridavei.

⁴² a longitudinii anticei Ziridava cu latitudinea acesteia (Forțiu 2012, 15–17).

⁴³ când susținea că "*Ziridava ... corespunde ca longitudine și latitudine cu așezarea de la Pecica*" (vide supra; Crișan 1965, 133(7); Forțiu 2012, 14).

⁴⁴ Nemeti 2014, 538.

⁴⁵ *Ibidem*, 539. Dl Nemeti chiar nu poate înțelege aspecte extrem de simple referitoare la cartografia ptolemeică; "*coordonatele ptolemeice de Longitudine*/latitudine* definesc o realitate cartografică și geografică (și nu una arheologică ori istorică!)*", fapt subliniat în Epilogul cărții mele (Forțiu 2012, 132) și "*Ptolemeu consemnează pentru Dacia atât realități toponimice din perioada regatului dacic (de exemplu, Sarmisegetusa basileios sau Sarmisegetusa basileion apud Codex Vaticanus Graecus 191 (X)), din timpul primului război daco-roman (de exemplu, Zeugma) cât și din perioada provinciei Dacia*" (*Ibidem*, 117, nota 1).

⁴⁶ În fapt, grava greșeală metodologică a lui I. H. Crișan este faptul că ptolemeicele coordonate ale anticei Ziridava "*nu au jucat vreun rol în procesul de "identificare" realizat*" de el, iar eroarea majoră este confuzia dintre valorile longitudinii și latitudinii oferite de Ptolemeu în acest caz (*Ibidem*, 9, 15–17, 24).

⁴⁷ Eu am scris cu totul și cu totul altceva! (Forțiu 2012, 132).

⁴⁸ Este vorba de o singură traducere, cea disponibilă în *Fontes* 1964, [534]–557.

⁴⁹ De fapt, traducătorii și editorii români, care s-au ocupat de *îndreptarul geografic* (sic!) din *Fontes* ... (*Ibidem*), "*au "uitat" să specifice și alternativa majoră a coordonatelor ptolemeice în cazul Ziridavei – i.e. 49° 30' / 46° 20' – corect oferită* în ediția critică pe care și-au bazat demersul și care a fost publicată la Paris de către Karl Wilhelm Ludwig MÜLLER în anul 1883 (Anexa VI)*" (*GH* 1883, 448; Forțiu 2012, 16–17, 64).

fără să menționeze varietatea⁵⁰ de coordonate conținute de manuscrise⁵¹⁵² – este tare departe de adevăr (și/dar este văzută de "recenziator" drept "noutatea acestei cărți"⁵³. Incredibil!). Și nu sunt singurele plâsmuiri (*vide infra* punctele 10, 17, 24) ...

10. Niciunde în cartea mea nu am "botezat" în vreun fel demersul meu metodologic; sintagmele "*o așa-numită metodă a coordonatelor dinamice*"⁵⁴ și "*o așa-zisă metodă a coordonatelor „dinamice”*"⁵⁵ îi aparțin în întregime dlui Nemeti și sunt doar niște denumiri inadecvate (pentru că fundamentul teoretic se găsește în cu totul altă parte⁵⁶ și pentru că longitudinea/latitudinea unei locații particulare sunt, totuși, numere fixe⁵⁷ în cartografia ptolemeică).

11. Cititorul onest poate constata că demersul meu metodologic este mult mai complex decât lasă să se înțeleagă dl S. Nemeti, care are și neobrăzarea să-l potcovească drept "*pseudo-metodologie*"⁵⁸, și implică următoarele etape principale:

–pentru a stabili coordonatele ptolemeice ale unui *polis* menționat de Ptolemeu se recurge la o analiza paleografică și codicologică a manuscriselor ptolemeice din categoria *codices primarii* și *secundarii*, se realizează un studiu al celor mai importante ediții tipărite ale *Geōgraphikē Hyphēgēsis* precum și a principalelor ediții critice din secolele XIX și XXI (această etapă este fundamentală pentru că în orice fel de cercetare este esențială acuratețea și corectitudinea informațiilor primare folosite);

–se identifică și se analizează în detaliu argumentele locațiilor unde a fost așezat *polisul* ptolemeic respectiv de diverși autori de-a lungul istoriei (între secolele XV⁵⁹–XXI)⁶⁰;

* chiar dacă doar în note.

⁵⁰ Este vorba de o singură alternativă majoră, cea oferită inițial de *Codex Vaticanus Graecus 191 (X)* (*vide nota 49*)!

⁵¹ Nu doar de/în manuscrise. În notele sale, K. W. L. Müller indică 14 manuscrise și 3 ediții faimoase ale cartografiei ptolemeice pentru alternativa 49° 30'/46° 20' (*Ibidem*, 66).

⁵² Nemeti 2014, 538–539.

⁵³ *Ibidem*, 538.

⁵⁴ *Ibidem*, [537] în rezumat.

⁵⁵ *Ibidem*, 539, 540.

⁵⁶ În ceea ce am denumit *paradoxul ptolemeic* (Forțiu 2012, 24, nota 108).

⁵⁷ chiar dacă pentru noi aceste numere dețin intrinsec o plajă laxă de valori ($\pm 2' 30''$) datorită faptului că "rezoluția" hărții ptolemeice este de doar 5' (nu pentru că Ptolemeu nu ar fi fost capabil să ofere "rezoluții" mai mici!) (*vide* și nota 99). Am serioase și sincere dubii că dl Nemeti poate înțelege acest aspect matematico-cartografic.

⁵⁸ pentru că nu a înțeles nicio iotă din el (*vide* și punctul 23)?! (Nemeti 2014, 539).

⁵⁹ foarte multe identități false provin de la Abraham Ortelius (1578 și 1587), ori chiar din perioada anterioară lui, și pot fi urmărite ca un fir roșu prin istoriografie (Forțiu 2012, 75–94).

- se analizează microregiunea ptolemeică în care apare *polisul* în cauză (pentru a găsi reperele necesare pasului următor);
- se determină teoretic, folosindu-se o procedură precisă (*vide infra* punctul 23), locația modernă a *polisului* ptolemeic;
- se identifică în literatura de specialitate posibilele soluții arheologice ale acestei locații teoretice;
- se analizează etimologia toponimului;
- se concluzionează.

Doar o astfel de metodologie complexă poate să acopere toate aspectele identificării unui *polis* ptolemeic fără un corespondent modern sigur. Separat, nicio dintre aceste elemente nu constituie o premieră absolută⁶¹, dar, luate împreună, metodologia interdisciplinară se înscrie în această categorie.

12. Nu este vorba de "*erudiție*"⁶² în cartea mea, ci doar de o temeinică documentare.

13. Dl Nemeti utilizează frecvent citarea aproximativă și extrage din context doar frânturi de propoziție/frază. De exemplu, afirmă că așa fi adăugat "... în nota de subsol: „Această concluzie nu este o ipoteză, ci o certitudine”."⁶³ În fapt, am scris mai nuanțat⁶⁴:

¹⁴⁵ Această concluzie **nu** este o **ipoteză** ci o certitudine atâta timp cât metodologia de identificare folosită nu este contestată și infirmată argumentat ori nu se descoperă o incontestabilă dovadă epigrafică în altă parte (șansele matematice ca acest ultim lucru să se întâmple sunt atât de mici – dacii nu prea scriau! – încât această posibilitate poate fi liniștit ignorată).

Iar concluzia mea nu izvoarește din "*înfumurare*"⁶⁵. Ea se bazează pe siguranța oferită de o metodologie științifică de cercetare solidă, care implică calculul matematic exact (și nu doar simple păreri irelevante împănate cu vorbe de clacă împrumutate din epoca tenebrelor!).

Un alt exemplu, care mă face să mă întreb dacă dl Nemeti chiar știe cum trebuie făcută o citare corectă: "... concluzia autorului este deja enunțată la pagina 19: „Analiza manuscriselor ptolemeice din categoria codices primarii

⁶⁰ În cazul anticei Ziridava este vorba de 27 de locații distincte menționate de/în peste 60 de autori/opere.

⁶¹ chiar dacă există elemente de noutate aproape în fiecare pas.

⁶² Nemeti 2014, 538, 540. Oare de ce am impresia (doar eu?) că acest cuvânt – în fond, măgulitor – pe "tastatura" dlui Nemeti are tot timpul doar o conotație peiorativă?

⁶³ *Ibidem*, 539.

⁶⁴ Forțiu 2012, 25, nota 115.

⁶⁵ Nemeti 2014, 539.

și secundarii indică un grad foarte mare de probabilitate pentru ca (sic!) Ziridava să fi fost definită de Ptolemeu prin coordonatele $49^{\circ}30'$ / $46^{\circ}20''$.⁶⁶ În fapt, din nou, dl Nemeti a pus un punct acolo unde el nu există și a ciuntit fraza după propriul plac:

Analiza manuscriselor ptolemeice din categoria codices primarii și secundarii indică un grad foarte mare de probabilitate pentru ca Ziridava să fi fost definită de Ptolemeu prin coordonatele $49^{\circ} 30'$ / $46^{\circ} 20'$ (vezi Anexa II; această pereche de coordonate nu avea cum/ de unde să-i fie cunoscută lui I. H. Crișan!). Acesta este și singurul set de coordonate indicat de ultima ediție critică a cartografiei ptolemeice. Totuși, pentru că nu avem o certitudine, probitatea științifică ne obligă să nu reducem analiza doar la această ultimă facilă posibilitate.

După care urmează analiza extinsă a ambelor variante (și $45^{\circ} 30'$, și $49^{\circ} 30'$) luate în considerare⁶⁷ după analizele efectuate asupra *codices primarii* și *secundarii*, principalele ediții tipărite și analiza celor patru ediții critice ale cartografiei ptolemeice⁶⁸. Iar concluzia este la pagina 25⁶⁹.

14. S. Nemeti îmi reproșează că am scris o carte bazată pe o simplă greșală de copiere⁷⁰; nimic mai neadevărat. Nu poți să demonstrezi că ceva este fals decât dacă arăți clar unde exact este falsitatea/greșala și explici în detaliu ce ai făcut pentru a o îndrepta. Apoi, nu este chiar un simplu flecușteț să schimbi⁷¹ locația unui toponim antic adânc înrădăcinat deja în mentalul colectiv. Iar între o simplă afirmație – gen *Ziridava este în Banat*⁷² – și o demonstrație logică extinsă am preferat – și voi prefera întotdeauna! – ultima variantă (chiar dacă ea se va întinde pe mai mult de 139 de pagini). În fapt, reproșul dlui Nemeti se bazează doar pe o premisă greșită pentru că el nu reușește să înțeleagă un adevăr simplu: nu există niciun criteriu științific pentru a alege o valoare aparte pentru o anumită coordonată dacă cele două recenziuni prin-

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Forțiu 2012, 19–24, 106–112.

⁶⁸ *Ibidem*, 29–32, 35–53, 57–69.

⁶⁹ pentru că aici se termină studiul meu. În următoarele 100 de pagini sunt cele 14 anexe, care doar completează și susțin anumite afirmații/concluzii din acesta.

⁷⁰ Nemeti 2014, 539.

⁷¹ Cine are răbdarea să citească și *Epilogul* cărții mele poate constata că **nu** aceasta a fost intenția mea (Forțiu 2012, 131–132).

⁷² Este un mister pentru mine de unde a (re)apărut *Ziridava în Banat* (și *unde exact în Banat?*) când, până la studiul meu, se încetățenise deja a fi considerată la Pecica-Șanțul Mare, locație la nord de râul Mureș (*vide nota* 94).

cipale⁷³ ale cartografiei ptolemeice oferă valori diferite pentru aceeași locație. Iar acest lucru este clar subliniat în studiul meu⁷⁴. Și nimeni (și nimic!) nu ne poate opri să analizăm în detaliu **ambele** variante apărute, iar apoi putem căuta să vedem dacă există și soluții arheologice pentru acestea. Și, pe urmă, concluzia logică se va impune de la sine.

15. Dl Nemeti se întreabă nedumerit "*de unde știm, totuși, care coordonată [a longitudinii] a fost inițial?*"⁷⁵ și afirmă sigur că "*nu se va putea spune nicio-dată care a fost coordonata reală [a longitudinii Ziridavei]*"⁷⁶. În fapt, analiza codicologică și paleografică ne indică care manuscris ptolemeic face parte din categoria *codices primarii* și care din clasa *codices secundarii*, iar informația existentă în manuscrisele din prima grupă au întotdeauna prioritate. Dar acestea sunt chestiuni elementare, care se învață în anul întâi de facultate (disciplina *Științele auxiliare ale istoriei*) și mă mir că lectorul universitar, devenit între timp conferențiar, Sorin Nemeti nu le știe încă. În cazul anticei Ziridava, varianta longitudinii de 45° 30' nu apare în manuscrisele din categoria *codices primarii*, ci doar în anumite manuscrise (nu toate!) din grupul *codices secundarii*⁷⁷. Iar răspunsul la posibilă întrebare "*De ce ai ales, totuși, să analizezi pe larg și acest caz?*" (i.e. 45° 30') se găsește menționat în cartea mea⁷⁸.

16. "*Să acceptăm, totuși, că domnul Forțiu a cântărit mai bine manuscrisele decât Müller ...*"⁷⁹. Karl Wilhelm Ludwig MÜLLER⁸⁰ a fost unul dintre marii editori ai celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Din păcate, în momentul în care a lucrat ediția critică a cartografiei ptolemeice, el nu a avut acces la două dintre cele mai importante *codices primarii*⁸¹ ale *Geographikē hyphēgēsis: Codex Constantinopolitanus Seragliensis Graecus GI 57 (K)*, care a fost descoperit doar în anul 1927 și *Codex Vaticanus Urbinas Graecus 82 (U)*, care era rătăcit în Bibliotheca Apostolica Vaticana⁸². Apoi, Müller nu și-a dat seama că *Vaticanus Palatinus Graecus 388 (A)*, consultat de el în biblioteca

⁷³ Dar în cazul Ziridava nu este vorba nici măcar de atât (*vide* punctele 15 și 27)!

⁷⁴ *Ibidem*, 7, nota 29.

⁷⁵ Nemeti 2014, 539.

⁷⁶ *Ibidem*, 540.

⁷⁷ Forțiu 2012, 33–34 și mai ales *NOTA* de la 34.

⁷⁸ *Ibidem*, 34 (în *NOTĂ*).

⁷⁹ Nemeti 2014, 539.

⁸⁰ Karl Wilhelm Ludwig Müller [* 13.02.1813, Clausthal, Electoratul Brunswick–Lüneburg; † 1894, Göttingen]; filolog clasic, paleograf, editor, traducător, cartograf și istoric.

⁸¹ pentru *Stemma codicum a Geographikē Hyphēgēsis*, *vide* Forțiu 2012, 5 (cu bibliografia necesară).

⁸² "*Ce m[anu]s[cr]it. de la [Bibliotheca Apostolica] Vaticana ne se trouve pas à sa place. Jusqu'à présent (i.e. 1867 -n.m.) toutes les recherches faites pour le retrouver ont été infructueuses.*" (Müller 1867, 282–283).

Vaticanului, este chiar manuscrisul pe baza căruia s-a realizat, la Basel, în anul 1533, prima ediție tipărită în limba greacă a cartografiei ptolemeice⁸³. El a crezut că *Vaticanus Palatinus Graecus 388 (A)* este doar un "*Proche parent*" al unui manuscris pierdut⁸⁴, iar acesta din urmă a fost folosit la pregătirea tipăririi din 1533. În final, declarativ⁸⁵, Müller și-a bazat demersul său critic pe ediția "Erasmus" (1533)⁸⁶. Paul Schnabel a fost cel care, prin studiile publicate în 1930 și 1938, a stabilit identitatea dintre *Codex Vaticanus Palatinus Graecus 388 (A)* și manuscrisul care a stat la baza ediției "Erasmus". Tot el a atras atenția asupra importanței acestui codex pentru studiul codicologic (și nu numai!) al manuscriselor ptolemeice⁸⁷. Chiar și așa, meritele lui K. W. L. Müller sunt de netăgăduit, iar ediția critică furnizată de el a conținut cea mai bună variantă⁸⁸ a cartografiei ptolemeice până în anul 2006. Toate aceste amănunte, alături de altele chiar mai importante, sunt menționate în Anexa VI – *Ediția Müller (1883) / Izvoare privind istoria României (1964)*⁸⁹ – a cărții mele, unde este indicată și întreaga bibliografie a problemei. Studiul cartografiei ptolemeice a făcut importanți pași clarificatori în ultimii 130 de ani⁹⁰, evoluții pe care preopinutul meu nu le cunoaște, și nici nu dorește să le bage de seamă, chiar dacă i se oferă "pe tavă" toate informațiile trebuincioase.

17. Afirmția "... după analiza manuscriselor și a edițiilor vechi ale Geografiei (sic! Cartografiei -n.m.), Sorin Forțiu **alege** (sb.m.) longitudinea de 49° 30', care ar plasa Ziridava în centrul (sic!)⁹¹ Transilvaniei, nu în Banat"⁹² este doar o altă minciunică, care ne indică elocvent cât de atent a citit studiul

⁸³ GH 1533. Inic, tomul este cunoscut drept ediția "Erasmus".

⁸⁴ Müller 1867, 282–283.

⁸⁵ pentru că, spre exemplu, în cazul Ziridava nu putem stabili cu siguranță de unde a luat Müller valoarea coordonatelor pe care le oferă în corpusul ediției sale (45° 30' / 46° 20'). Aceste valori sunt diferite atât de cele oferite de ediția "Erasmus" (49° 30' / 46° 20'), pe care, teoretic, s-a bazat, cât și de *Codex Vaticanus Graecus 191 (X)* (49° 30' / 46° 20'), "pe care chiar el îl considera a fi, sans aucun doute, le meilleur de tous [manuscrits]" (Forțiu 2012, 68–69).

⁸⁶ deghizat într-un enigmatic "*a Editio princeps (Codex Ingolstadiensis)*" (*Ibidem*, 66–67), care a fost colaționat, cel puțin declarativ, cu alte 38 de manuscrise și ediții.

⁸⁷ Chiar dacă este un *codex secundaria*, Renate Burri l-a consultat în momentul în care a editat capitolul despre Dacia din ultima ediție critică (GH 2006, 312–317) (Forțiu 2012, 7, nota 28).

⁸⁸ din păcate, niciodată terminată datorită decesului lui K. W. L. Müller în anul 1894.

⁸⁹ *Ibidem*, 64–69.

⁹⁰ cu o accelerare notabilă în ultimul deceniu!

⁹¹ Dacă dava de la Ardeu este în "*centrul Transilvaniei*" (Nemeti 2014, 539), atunci, mă întreb nedumerit, unde este *sud-vestul* Transilvaniei pentru dl Nemeti?

⁹² *Ibidem*.

dl Nemeti, pentru că ambele variante (și $45^{\circ} 30'$, și $49^{\circ} 30'$) au fost supuse aceleiași complete metodologii extinse de analiză⁹³.

18. "*Miza [cărții] este ca Ziridava să nu mai fie Pecica și*⁹⁴ *să nu mai fie în Banat.*"⁹⁵ Dle Nemeti, puteți să fiți, totuși, și serios? În *Epilogul* cărții mele am explicat, pe îndelete, geneza și "odiseea" acestui studiu⁹⁶.

19. Dl Nemeti afirmă că am calculat "*arii de amplasare a toponimelor pornind de la o constelație de coordonate dintre care majoritatea provin din erori de copiere.*"⁹⁷ Nimic mai fals și manipulator⁹⁸. Aceste suprafețe trebuie luate în considerare pentru că pasul minim folosit de Ptolemeu între două locații adiacente/distincte este de doar $5'$ (fapt cunoscut de toți cei care se ocupă serios de studiul cartografiei ptolemeice). Iar pentru a compensa această carență trebuie să analizăm "dinamic" valorile coordonatelor⁹⁹ și nu să le absolutizăm. Iar "*constelația de coordonate*" este, în final, ilustrată de doar ... două! Atât în cazul Ziridavei cât și în cel al Germisarei. Și nu contează dacă anumite valori ale coordonatelor provin din "*erori de copiere*"¹⁰⁰ pentru că putem decela între aceste variante folosindu-ne nu doar de analize codicologice ori paleografice, ci și prin stabilirea (non)existenței unor soluții arheologice efective în teren.

20. Mi se impută faptul că nu aș fi acordat destulă atenție cerinței ptolemeice de a înscrie pe harta a IX-a a Europei locațiile ptolemeice de la vest către est și de la nord către sud, iar această cerință teoretică ar deține unica cheie viabilă a soluției stabilirii valorilor coordonatelor anticei Ziridava¹⁰¹. După cum poate constata cititorul onest, subiectul este tratat distinct și consistent în studiul

⁹³ Forțiu 2012, 19–24, 106–112.

⁹⁴ Acest "și" indică o localizare "*în Banat*" a orașului Pecica (Nemeti 2014, 539). Hilar!

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ Forțiu 2012, 131–133.

⁹⁷ Nemeti 2014, 539–540.

⁹⁸ Dl Nemeti amestecă aici într-un ghiveci necomestibil două chestiuni distincte (valoarea unor coordonate ptolemeice și modalitatea de vizualizare a suprafeței unde o anumită locație antică ar trebui căutată după ce s-a calculat valoarea teoretică modernă a acestei locații).

⁹⁹ Oricât de greu ar fi de înțeles (doar pentru dl Nemeti?), atunci când Ptolemeu menționează $49^{\circ} 30'$, noi **trebuie** să luăm în considerare orice valoare între $49^{\circ} 27' 30'' - 49^{\circ} 32' 30''$ pentru că "rezoluția" hărților ptolemeice nu este mai mică de $5'$. Aceste $\pm 2' 30''$ au aceeași valoare atât pe globul ptolemeic, cât și pe cel modern (mai mare cu 16,9% decât cel ptolemeic; aceasta este una dintre cele mai controversate probleme relativ la cartografia ptolemeică. Chiar dacă, în acest moment, am oareșice dubii, încă accept acest trend existent în literatura de specialitate). În calculele mele am folosit $\pm 3'$ pentru a simplifica lucrurile și pentru că astfel nu se obține decât o zonă ceva mai mare unde trebuie căutată antica locație. Doar după ce se identifică locația teoretică modernă se trece la trasarea suprafeței zonei pentru care se efectuează cercetarea în bibliografia de specialitate în vederea unei posibile identificări a anticei locații.

¹⁰⁰ *Ibidem*, 540.

¹⁰¹ *Ibidem*.

meu¹⁰². Din câte știu, este prima analiză de acest gen din istoriografie. Cercetarea a luat în considerare doar primele 7 *poleis* din Dacia pentru că, în acel /acest moment, nu puteam/putem concluziona încă¹⁰³ dacă acest sfat¹⁰⁴/cerință teoretic(ă) a fost și respectat(ă) faptic de Ptolemeu sau a rămas doar la nivel de deziderat¹⁰⁵. În studiul meu recunosc onest acest lucru și indic momentul în care vom putea trage concluzia finală¹⁰⁶. De aceea, reproșul mi se pare (doar mie?) superfluu, iar a lua în considerare doar acest aspect este extrem de periculos pentru că ne împinge pe o pistă falsă (așa cum s-a întâmplat cu dl Nemeti -*vide infra*, punctele 21 și 27).

21. Dar, în urma unei analize trunchiate¹⁰⁷ și îndoielnice¹⁰⁸, care a produs concluzii ilogice¹⁰⁹, dl Nemeti mai face un pas hazardat; încearcă să ne con-

¹⁰² Forțiu 2012, 53–56; *Ibidem*, 54, nota 58 pentru explicarea modalității concrete de înscriere pe hartă.

¹⁰³ am ajuns repede la această concluzie după ce am analizat situația primelor 7 *poleis*.

¹⁰⁴ probabil oferit de Ptolemeu doar pentru ca scribul cartograf să nu-și murdărească mâneca hainei și să nu strice harta prin "porcușori".

¹⁰⁵ Analiza realizată deja de mine în cazul primelor 7 *poleis* din Dacia (Ziridava nu se numără printre ele) indică acest fapt. Și nu doar Ziridava își schimbă poziția în lista *poleis*urilor dacă această(ă) sfat/cerință teoretică este absolutizat(ă).

În martie–aprilie 2014, pentru studiul *Ubi est Zeugma?* (Forțiu 2014a), am realizat o nouă analiză asupra acestei cerințe ptolemeice luând în considerare 9 *poleis* din sud-vestul Daciei. Ordinea lor inițială* – Zeugma, Tibiskon, Dierna, Akmonia (Ekmonia), Druphegis (Drubetis), Frateria (Fraterna), Arkina, Pinon, Amutrion – s-a schimbat din nou semnificativ în Tibiskon, Zeugma, Arkina, Amutrion, Pinon, Dierna, Druphegis (Drubetis), Frateria (Fraterna) iar Akmonia (Ekmonia) chiar "dispare" din înșiruire (doar la limită poate intra după Zeugma).

* oferită în ultima ediție critică a cartografiei ptolemeice (GH 2006, 316–317).

¹⁰⁶ "... cred că această analiză nu se poate realiza decât după ce toate valorile coordonatelor ptolemeice ale așezărilor din Dacia sunt analizate critic." (Forțiu 2012, 56). Și aceasta pentru că între ediția critică din 1883 (GH 1883, 442–451) și ultima ediție critică (GH 2006, 312–317) valoarea coordonatelor s-a schimbat în 5 cazuri (11,(36)%). Dar dacă luăm în considerare* și *Codex Vaticanus Graecus 191* (X) nu mai puțin de 10 *poleis* (22,(72)%), dintr-un total de 44, își schimbă locația pe hartă. Iar în 5 situații este vorba de o diferență semnificativă de 1° (în trei circumstanțe), 3° și 4° (i.e. Ziridava!).

* și suntem **obligați** să o facem (*vide* Forțiu 2012, 7, nota 29).

¹⁰⁷ Pentru că nu aplică "analiza" sa asupra tuturor celor 44 de *poleis* din Dacia (Nemeti 2014, 540) (*vide* nota 109).

¹⁰⁸ Pentru că dl Nemeti inventează "*fâșii de latitudine*" (*Ibidem*), niciodată menționate de Ptolemeu, în care îndeasă și aranjează *poleis*urile după propria cuviință (Petrodava (47° 40') "*este situat pe latitudinea de pe paralela de 48°*" (*Ibidem*), dar Ulpianum (47° 30') și Utidava (47° 30') aparțin de grupul de pe paralela 47°. Iar între Petrodava și Ulpianum/Utidava sunt doar 10'). Dar cartograful antic spune foarte clar că "*We have chosen an order ... by having the more northern [places] drawn before the more southerly ones, and the more western before the more eastern [ones], ...*" (Berggren, Jones 2001, 94; Forțiu 2012, 53, nota 57), iar acest lucru îndeamnă mai degrabă spre o abordare strictă (*vide* nota 114). De asemenea, absolutizarea valorii coordonatelor oferite de o ediție critică publicată în 1883 (GH 1883), fără o analiză cri-

vingă că lista *poleisurilor* și valoarea coordonatelor din ediția critică a lui Karl Wilhem Ludwig MÜLLER din 1883¹¹⁰ respectă acest deziderat și că doar *Marcodava* și *Polonda*¹¹¹ ar strica această armonie între valoarea coordonatelor unui *polis* și locul ocupat de acesta în lista *poleisurilor* din Dacia¹¹². În fapt, dacă tratăm înșiruirea strict în conformitate cu "litera" indicației ptolemeice, lista inițială¹¹³ se schimbă dramatic¹¹⁴ și oricât de lax¹¹⁵ am aborda această "regulă" ptolemeică tot nu putem explica de ce Utivada nu este imediat după Napoca (ambele sunt situate pe paralela 47° 40') iar între ele sunt alte 4 *poleis*

tică a valorii acestora, este extrem de periculoasă pentru că, în mod sigur, conduce la concluzii false (*vide* nota 106).

¹⁰⁹ Dacă există deja două situații – Marcodava și Polonda –, care au fost identificate chiar de dl Nemeti a nu respecta cerința ptolemeică a ordinii celor 44 de *poleis*, ce îl face să creadă că nu pot fi mai multe asemenea ipostaze în întreaga listă? Probabil doar dubioasa maniera de "investigare" aplicată și faptul că s-a oprit cu "analiza" sa la 56,(81)% din numărul total de locații din Dacia ... (*vide* nota 111). Și, în fond, câte situații de acest gen ar fi trebuit să fie pentru ca S. Nemeti să accepte evidența?

¹¹⁰ GH 1883, 445–451.

¹¹¹ *unum argumentum, nullum argumentum, duo argumenta?* În fapt, chiar și într-o abordare laxă, sunt cel puțin 10 situații distincte care contrazic inechivoc cerința ptolemeică de inscripționare pe hartă de la nord spre sud și de la stânga la dreapta (*vide* și nota 115).

¹¹² Mai apare o problemă, care necesită studii mai aprofundate; se prea poate ca prin decuparea Daciei din harta a IX-a a Europei, și analizarea acestei cerințe ptolemeice doar local, să se facă o greșeală metodologică (chiar dacă ultimele 5 situații menționate de mine aici par a nu susține o atare posibilitate).

¹¹³ Lista inițială existentă în ediția critică Müller (GH 1883): Rucconium, Docidava, Porolissum, Arcobadara, Triphulum, Patridava, Carsidava, Petrodava, Ulpianum, Napoca, Patavissa, Salinae, Prætoria Augusta, Sangidava, Angustia, Utidava, Marcodava, Ziridava, Singidava, Apulum, Germizera, Comidava, Ramidava, Pirum, Zusidava, Polonda, Zurobara, Æzisis, Argidava, Tibiscum (*Tiriskon*)*, Zarmizegethusa regia, Aquæ, Netindava, Tiasum, Zeugma, Tibiscum (*Tibiskon*), Dierna, Acmonia, Drubetis, Frateria, Arcinna, Pinum, Amutrium, Sornum.

* pentru a putea diferenția între cele două Tibiscum le-am personalizat cu numele din ultima ediție critică (GH 2006, 317) oferit în paranteză.

¹¹⁴ Lista rearanjată A (cerința ptolemeică aplicată strict): Triphulum, Carsidava, Rucconium, Patridava, Docidava, Porolissum, Arcobadara, Napoca, Utidava, Petrodava, Ulpianum, Sangidava, Patavissa, Angustia, Salinae, Marcodava, Prætoria Augusta, Apulum, Comidava, Ramidava, Ziridava, Singidava, Germizera, Zusidava, Polonda, Pirum, Zurobara, Tiasum, Netindava, Æzisis, Aquæ, Argidava, Tibiscum (*Tiriskon*), Zarmizegethusa regia, Acmonia, Sornum, Tibiscum (*Tibiskon*), Arcinna, Amutrium, Zeugma, Pinum, Dierna, Drubetis, Frateria.

¹¹⁵ Lista rearanjată B (cerința ptolemeică aplicată foarte lax): Rucconium, Docidava, Porolissum, Arcobadara, Triphulum, Patridava, Carsidava, Ulpianum, Napoca, Patavissa, Salinae, Sangidava, Angustia, Utidava, Petrodava, Marcodava, Prætoria Augusta, Polonda, Ziridava, Singidava, Apulum, Germizera, Comidava, Ramidava, Pirum, Zusidava, Zurobara, Æzisis, Argidava, Zarmizegethusa regia, Tibiscum (*Tiriskon*), Aquæ, Tiasum, Netindava, Acmonia, Sornum, Tibiscum (*Tibiskon*), Zeugma, Dierna, Drubetis, Arcinna, Frateria, Amutrium, Pinum.

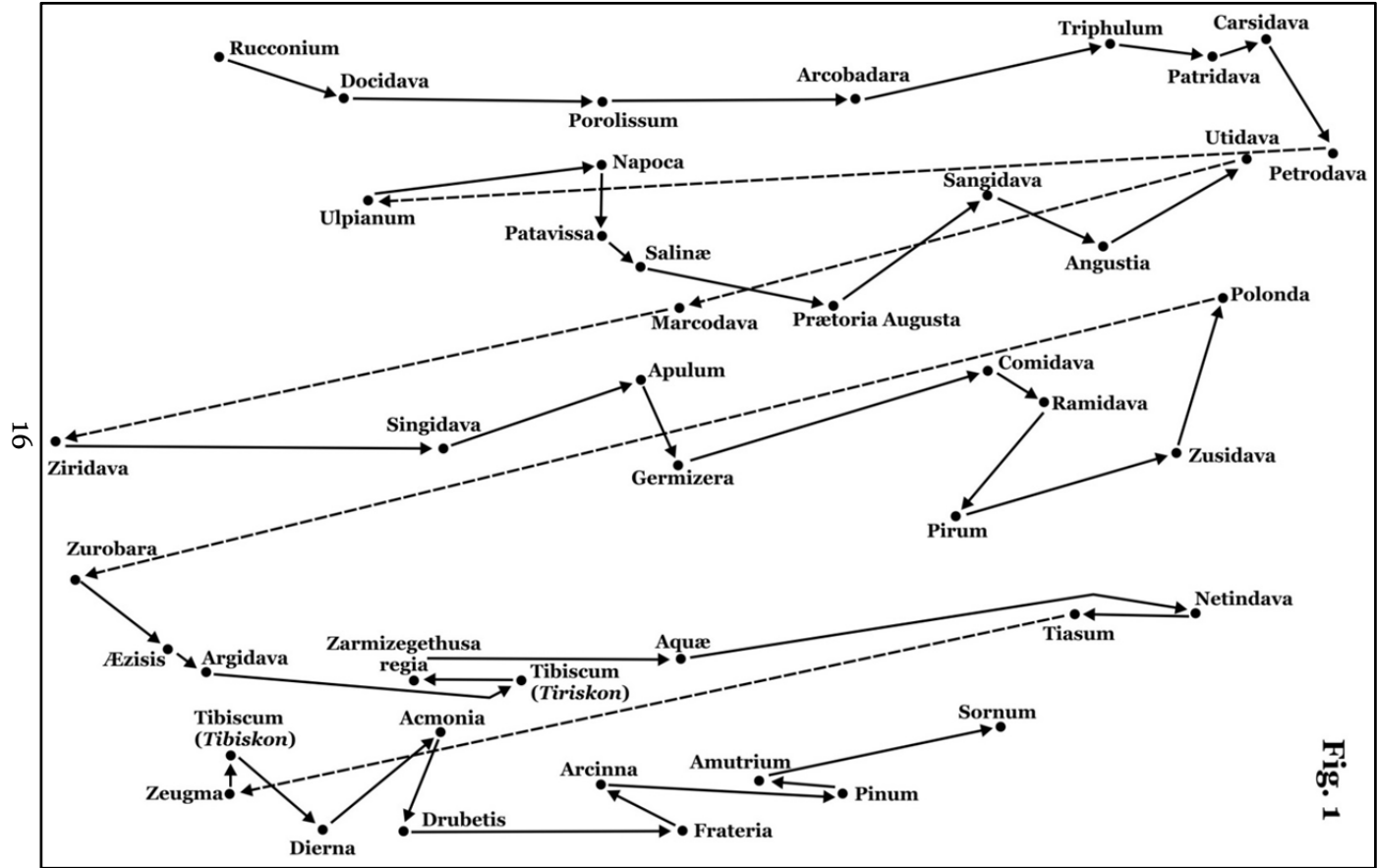

Fig. 1

la latitudini mai mici (mai logic ar fi chiar Napoca→Sangidava→Utidava); nu putem pricepe de ce Petrodava apare cu 7 locații înainte de Utidava, și imediat după Carsidava, când ordinea normală este Utidava→Petrodava; nu putem înțelege de ce Prætoria Augusta este cu 2 *poleis* înainte de Marcodava, și imediat după Salinæ, când mult mai firesc ar fi Salinæ→Marcodava→Prætoria Augusta; nu se poate admite seria Ramidava–Pirum–Zusidava–Polonda, când ultimul *polis* ar trebui să fie imediat după Prætoria Augusta; nu putem sesiza de ce între Acmonia și Sornum sunt alte 5 *poleis* (toate la latitudini mai mici) când ambele sunt pe aceeași latitudine (45°); nu putem justifica de ce Tibiscum (*Tiriskon*) este înainte de Zarmizegethusa regia, când succesiunea firească este Argidava→Zarmizegethusa regia→Tibiscum (*Tiriskon*); nu putem accepta ca Netindava să fie înainte de Tiasum, când dezideratul ptolemeic ar impune Aquæ→Tiasum→Netindava¹¹⁶. Același fenomen se întâmplă și în cazurile Zeugma–Tibiscum (*Tibiskon*) (mai firesc Tibiscum (*Tibiskon*)→Zeugma)¹¹⁷, Pinum–Amutrium (mai logic Arcinna→Amutrium→Pinum) și Frateria–Arcinna (normal Arcinna→Frateria).

Aceste anomalii, alături de alte situații ciudate, sunt împrăștiate aleator în întreaga listă a *poleisurilor* din Dacia. Iar **concluzia** se impune de la sine: nici coordonatele din ediția critică realizată de K. W. L. Müller (1883) **nu** respectă dezideratul ptolemeic¹¹⁸ al înscrierii *poleisurilor* pe hartă de la nord la sud și de la vest spre est. Deci, nu găsim vreo legătură între valoarea coordonatelor unui *polis* și poziția lui în lista *poleisurilor* din Dacia în cazul ediției critice din 1883. Pe cale de consecință, nu există niciun criteriu ptolemeic explicit, exterior valorii numerice intrinseci, care să prevadă o longitudine de 45° 30' pentru Ziridava, iar întregul "raționament" al dlui Nemeti se prăbușește ca un castel din cărți de joc.

22. "*Copiștii medievali au putut greși schimbând un epsilon cu un theta ...*" susține dl Nemeti¹¹⁹. Ce noroc că am menționat în cartea mea un atare fenomen în cazul *Codex Pluteus 28.38 (B)*¹²⁰, realizat la începutul secolului al XV-lea. Doar că prin înlocuirea unui *epsilon* (5) cu un *theta* (9) se corecta o clară greșeală de copiere¹²¹ (fapt "uitat strategic" de dl Nemeti). Iar confuzia

¹¹⁶ Aceste exemple sunt destul de greu de urmărit doar prin prisma valorii coordonatelor fiecărei locații, dar ele devin foarte clare pe o hartă (*vide Fig. 1*).

¹¹⁷ și de ce Zeugma–Tibiscum (*Tibiskon*)–Dierna, când mai logic este Tibiscum (*Tibiskon*)→Zeugma→Dierna?

¹¹⁸ iar acest lucru se poate observa limpede și în **Fig. 1**.

¹¹⁹ Nemeti 2014, 540.

¹²⁰ Fortiu 2012, 18, 33.

¹²¹ "Pentru că studiul paleografic indică fără dubiu faptul că *Codex Pluteus 28.38 (B)* provine din *Codex Pluteus 28.49 (O)* (Gentile 2003, 171–193), iar în acesta din urmă Longi-

epsilon (5)/*theta* (9) își are rădăcinile chiar în secolul al II-lea dHr, când uncialele celor două litere grecești erau foarte asemănătoare¹²². Apoi, nu doar copiii medievali sunt responsabili, deoarece manuscrisul ptolemeic a fost transcris de cel puțin trei ori – în sec. III–IV, V–IX și la sfârșitul sec. XIII¹²³ – iar acestea au presupus și trecerea de la un sistem de scriere la altul, fapt ce s-a soldat cu apariția a multiple probleme.

23. Mărturisesc că afirmația dlui Nemeti – "Pentru a o localiza mai precis (longitudinea ptolemeică a anticei Ziridava -n.m.), autorul folosește o metodă de aproximare a distanțelor moderne pornind de la coordonatele localităților amplasate astăzi."¹²⁴ – mă lasă perplex. Nu știu unde să o încadrez; este vorba de o minciună sfruntată sau de o prostie monumentală, ori de un *lapsus calami/memoriae* sau "recenziatorul" meu are o imaginație prea bogată, ori ... În orice caz, această propoziție indică limpede faptul că **dl Nemeti nu a înțeles absolut nimic** din ce se presupune că a citit(?) în cartea mea. În *Anexa XI: Determinări teoretice* am explicat în detaliu algoritmul de lucru folosit¹²⁵, care este și exemplificat în amănunt pentru Ziridava (49° 30'/46° 20'). Rezumativ: într-o zonă cu erori omogene¹²⁶, diferența dintre longitudinea / latitudinea ptolemeică a două locații antice adiacente¹²⁷, dintre care una are un corespondent modern sigur iar cealaltă nu este încă identificată, este determinată matematic a reprezenta X / Y km pe globul ptolemeic. Pentru că Ptolemeu și-a imaginat un glob mai mic cu 16,9% decât Terra, acest fapt trebuie compensat (prin alte operații matematice), iar distanțele X / Y km devin Z / U km pe globul terestru modern. De la reperul avut (locația antică cu un corespondent modern sigur) se măsoară, folosind programul Google Earth, cei Z / U km pe longitudinea / latitudinea modernă și se obține o locație teoretică a polisului antic neidentificat încă. Pentru a compensa "rezoluția" de doar 5' a hărții ptolemeice, în jurul acestei locații teoretice determinate se

tudinea Ziridavei este indubitabilă 49° 30', rectificarea nu a făcut decât să îndrepte o greșeală clară de copiere." (*Ibidem*).

¹²² "Another common error is mistaking the epsilon $\epsilon = 5$ for theta $\theta = 9$, of which examples will be found in many manuscripts, in the longitudes of 12 stars, and the latitudes of 5 stars. In the Greek uncials of the second century [AD] these letters were circular in shape, with little difference between thick and fine strokes (see Facsimiles [and Table V.—Errors in manuscripts]), and the opening in the epsilon for the cross-stroke was narrow; thus confusion between the two letters was very probable." (Peters, Knobel 1915, 9–10, 24).

¹²³ Vide *Stemma codicum* (Forțiu 2012, 5).

¹²⁴ Nemeti 2014, 539.

¹²⁵ Forțiu 2012, 105–107.

¹²⁶ Amănunte despre acest concept sunt disponibile în Forțiu 2013, 619–627 (nota 26 indică clar momentul – luna noiembrie 2010 – în care această problemă mă preocupă).

¹²⁷ care reprezintă chiar distanțele antice avute la dispoziție de Ptolemeu (Forțiu 2012, 105–106)!

trasează, folosind același program Google Earth, un cerc cu raza de 2' 30"⁹⁹. În interiorul acestui cerc¹²⁸ trebuie căutată locația antică fără corespondent modern. Se studiază literatura de specialitate în vederea identificării dovezilor arheologice, care transformă această determinare teoretică în certitudine ori o resping ca nevalidă. Îmi pare rău pentru dl Nemeti, dar sunt incapabil să explic mai simplu de atât ...

24. Dl Nemeti susține că metoda folosită de mine nu poate fi absolutizată¹²⁹, așa cum aș fi făcut-o eu. În fapt, am avertizat foarte clar, în prezentarea algoritmului de lucru¹³⁰, că

... dacă avem două locații oferite de Ptolemeu care sunt destul de apropiate⁵ una de cealaltă ...

⁵ situația ideală este ca diferența să fie sub 1° ptolemeic datorită modului în care Ptolemeu a determinat coordonatele unei locații adiacente unei locații a cărei coordonate fuseseră deja determinate (vezi metodologia lui de lucru³). El a lucrat din "aproape în aproape", pe principiul 1 → 2; 2 → 3; 3 → 4 etc. Din această cauză, dacă diferența dintre două locații, care nu sunt adiacente, este mai mare de 1° ptolemeic există riscul ca rezultatele să fie corupte și cu cât diferența este mai mare cu atât riscul este mai crescut.

25. Argumentul dlui Nemeti în a respinge metoda folosită de mine pentru translatarea unor locații de pe globul ptolemeic, mai mic cu 16,9% decât este acesta în realitate, pe globul terestru¹³¹ – *Porolisson, Napuka și Patruissa*¹³² sunt pe același meridian ptolemeic de 49°¹³³, dar longitudinile lor moderne nu coincid¹³⁴. Deci, de ce ar coincide longitudinea *Singidounon/Beograd* (20° 27' 01" E) cu cea modernă pentru *Ziridava(1)*? – este tare subțirel și se bizuie pe o ipoteză¹³⁵ care, și la o frugală analiză, se dovedește șubredă rău. Apoi,

¹²⁸ în fapt, o elipsă (*vide Ibidem*, 9, nota 32).

¹²⁹ Nemeti 2014, 539.

¹³⁰ Forțiu 2012, 105.

¹³¹ Care nu este o problemă chiar simplă din punct de vedere matematic.

¹³² În studiul meu, aceste *poleis* au doar un rol marginal (Forțiu 2012, 23).

¹³³ Personal, am atenționat asupra faptului că aceste valori sunt luate din ultima ediție critică a cartografiei ptolemeice publicată la Basel în anul 2006 (*GH* 2006, 311–319).

¹³⁴ Nemeti 2014, 539.

¹³⁵ ptolemeicele *Patruissa* și *Napuka* reprezintă denumirea locațiilor romane de la Turda și Cluj-Napoca. Doar în acest caz se poate invoca o nepotrivire (la nivel de circa jumătate de grad). Dar dacă ptolemeicele *Patruissa* și *Napuka* sunt denumirile unor așezări existente *ante* 101 dHr (posibilitate reală; cel puțin toponimele sunt), nu avem *ce* și *cum* compara până în momentul în care nu se precizează unde se află și aceste locații. De aceea spunem că "*Problema cea mai grea este determinarea exactă a locației anticei Zermizirga*" (i.e. Germi-

așa cum am atenționat în cartea mea, "Valorile intrinseci ale coordonatelor ptolemeice ridică probleme majore și conțin câteodată valori inacceptabile. De aceea, fiecare caz trebuie analizat separat."¹³⁶ Nimeni nu a făcut încă o analiză extinsă asupra valorii coordonatelor ptolemeice pentru *Porolissos*, *Napuka* și *Patruissa*. Dar, acum/aici, să acceptăm ipotețic că nu există vreo problemă cu valoarea coordonatelor respective, iar ptolemeicele *Napuka* și *Patruissa* redau denumirea locațiilor romane de la Cluj-Napoca și Turda; este posibil ca *Porolissos* / Măgura Pomăt (23° 09' 25" E), *Napoca* / Cluj-Napoca (23° 35' 16" E) și *Potaissa* / Turda (23° 46' 21" E) să nu fie exact pe același meridian modern pentru că în această regiune nu există o zonă cu erori omogene¹³⁷. În schimb, în regiunea *Singidounon–Uiminakion* există o atare zonă¹³⁸, care dispare în momentul în care abandonăm câmpia bănățeană și intrăm în munți (spre Tibiscum și în defileul Dunării). La limită, o asemenea micro-zonă¹³⁹ există și în arealul *Hydata (Aquae)*/Băile Călan – *Zermizirga (Germisara)*/Geoagiu – *Ziridava/Ardeu*¹⁴⁰.

sara) și constatam că există două situații distincte, la o depărtare de 5 km una de alta, care trebuie luate în considerare și analizate separat (Forțiu 2012, 108–109). Problema nu este artificial creată; în cazul Arcobarada, chiar dl Nemeti a avansat ipoteza că toponimul "indigen a fost împrumutat de la o așezare din apropiere", "Poate cel al așezării fortificate de la Beclean", aflată la 7 km sud-est de castrul de la Ilișua (Nemeti, Bărbulescu 2008, 111(5), nota 27). În cazul *Napuka* există cel puțin 3 variante: Cluj-Napoca-*Cetățuia*, Cluj-Napoca-*Sinitău/Vârful Peana* și Someșu Rece-*Dealul Custurii* (Bereteu 2012, 69–70). Personal, alături de Dinu Ioan Bereteu, aș înclina spre varianta Someșu Rece-*Dealul Custurii*, în linie dreaptă la circa 19,3 km vest de Napoca. Iar distanțele între locațiile (cu toponim identic) existente în timpul regatului dacic și cele din epoca romană ar putea fi chiar mai mari de 20 km (în linie dreaptă; adică, peste 15'), precum în cazul dacicei *Patruissa*, bănuită mai degrabă la *Piatra Secuiului / Colțul Trascăului* (com. Rimetea, jud. Alba) decât în arealul municipiului Turda.

¹³⁶ Forțiu 2012, 106, nota 10.

¹³⁷ Neîfiind interesat, nu am studiat problema existenței unei zone cu erori omogene în nord-vestul și vestul interiorului arcului carpatic. Mai poate exista o explicație*, dar nu o voi invoca aici/acum pentru că analiza a fost publicată doar după ce studiul meu văzuse deja lumina zilei (cu toate că fac referire tangențial la acest fenomen în cartea mea; *Ibidem*).

* *vide* Tupikova, Geus 2013, în special 9–11.

¹³⁸ care ne permite analiza în cazul *Ziridava(1)* 45° 30'/46° 20' (Forțiu 2013, 619–627).

¹³⁹ care ne permite analiza în cazul *Ziridava(2)* 49° 30'/46° 20' (*vide* nota 140).

¹⁴⁰ Chiar și o analiză brută ne arată că diferența longitudinală modernă între *Germisara* (Geoagiu Băi) și *Ziridava/Ardeu* este de circa 1' iar cea dintre *Hydata* și *Ziridava/Ardeu* de nici 8' 34". Și dacă luăm în considerare și cele 5' datorate "rezoluției" ptolemeice, ea se poate reduce la 3' 34", care reprezintă doar 4,6 km la paralela 45° 55' N. Chiar nu e deloc rău pentru o zonă predominant muntoasă și lungă de peste 31 km în linie dreaptă, și peste 45 km pe drumurile publice moderne, tăiată chiar la mijloc de valea râului Mureș. Iar cine se așteaptă la exactități absolute, la secundă/metru, uită că Ptolemeu lucra la aproape 1800 km depărtare, în condiții care ar îngrozi pe orice geodez modern.

26. Sunt întrebat zeflemitor dacă pot indica locația anticei *Ulpianum*¹⁴¹. Răspunsul meu: nu mă interesează să stabilesc locația acestui *polis* ptolemeic. Cei direct interesați – dl Nemeti? – pot încerca s-o facă. Problema majoră¹⁴² a acestei locații este că nu există în apropiere repere indubitabile (*Dokidava* și *Singidava* sunt necunoscute iar *Patruissa* și *Napuka* sunt (poate?) prea departe¹⁴³).

27. Cât despre Ziridava, lucrurile sunt chiar foarte simple și clare; ea este atestată doar în ptolemeica *Geōgraphikē Hyphēgēsis*, iar identificarea ei nu se poate face ignorând contextul informațional oferit de Ptolemeu. Datorită modului defectuos de supraviețuire a manuscrisului ptolemeic, *polisul* poate avea două longitudini distincte (45° 30' și 49° 30'). Chiar dacă prima variantă nu este atestată în cele două recensii principale ale textului ptolemeic (Ω și Ξ), ci doar în anumite manuscrise din categoria *codices secundarii*, probitatea științifică ne obligă⁷⁸ să le analizăm cu atenție pe ambele. Prima posibilitate (45° 30') ar situa *polisul* la circa 46 km sud-vest de Pecica-Șanțul Mare și **nu are o soluție arheologică**¹⁴⁴. A doua locație este cea indicată de longitudinea 49° 30', valoare despre care dl Nemeti susține că discuția "*este inutilă și complet lipsită de sens*"¹⁴⁵. În fapt, 49° 30' este **unica valoare menționată**¹⁴⁶ **în ultima ediție critică** a cartografiei ptolemeice¹⁴⁷ publicată la Basel, în anul 2006, de o echipă germano-austriaco-elvețiană¹⁴⁸ (și nu mă mir că dl Nemeti nu a băgat de seamă acest aspect important menționat chiar de două ori în studiul meu^{146!}). Locația este situată de Ptolemeu la doar 5' (ori 20') chiar la nord de *Germisara/Geoagiu* (un reper indubitabil foarte apropiat). Iar aceste 5' (ori 20') ptolemeice pot fi calculate matematic pentru a vedea cât reprezintă ele pe globul pământesc (i.e. 9 ori 36 km)¹⁴⁹. La foarte mică distanță¹⁵⁰ nord-nord-vest de Geoagiu se află dava de la Ardeu.

¹⁴¹ Nemeti 2014, 540.

¹⁴² Nu trebuie neglijată și problema (non)existenței unei *zone cu erori omogene*!

¹⁴³ diferența longitudinală *Ulpianon – Patruissa/Napuka* este de 1° 30' (*vide* pct. 24).

¹⁴⁴ Sunt foarte mici șanse – probabilitatea tinde spre zero – pentru ca o astfel de soluție să apară în viitor. Și sunt mai multe argumente puternice în acest sens. Unul a fost deja indicat în cartea mea (Forțiu 2012, 22, nota 102). Un altul urmează să fie precizat în viitoare studii (parțial în Forțiu 2014b). Oricum, analiza este mult prea vastă pentru a o devoala aici.

¹⁴⁵ Nemeti 2014, 540.

¹⁴⁶ după cum am indicat explicit și în studiul meu (Forțiu 2012, 19 și 33).

¹⁴⁷ luând în considerare doar argumentele rezultate în urma analizelor codicologice și paleografice întreprinse asupra principalelor manuscrise ptolemeice din categoria *codices primarii* (X, U, K, V și R) precum și *codex secundaria* A (*Ibidem*, 7, nota 28).

¹⁴⁸ *GH* 2006, 314–315.

¹⁴⁹ A doua variantă nu are o soluție arheologică (Forțiu 2012, 111).

¹⁵⁰ doar 11,5 km măsurată în linie dreaptă de la Geoagiu (iar distanța este și mai mică, de doar 9 km, dacă luăm în considerare locația de la Geoagiu Băi) (*Ibidem*, 23–24, 108–111).

Despre asta este vorba în cartea mea¹⁵¹. Din păcate, și acest *minimum minimum* este mult prea mult pentru dl Sorin Nemeti.

Trebuie să deții o oarecare maturitate științifică și o instruire profesională specială pentru a putea face critică de întâmpinare în domenii non-literare. De asemenea, este necesară o continuă aplicațiune la/pentru studiu. Și mai este nevoie de *cinste și gramatică*, vorba lui Caragiale. Prin lectura relativă a lucrării analizate, prin *parti-pris*-urile sale, prin metoda aproximativă de cercetare și concluziile sale eronate, dl Nemeti doar a (re)demonstrat, și în numărul trecut al *Classica et Christiana*, că nu posedă aceste calități/cerințe. Vorbele mari și găunoase, etichetele sale calpe și osânde de "valoare" emfactice, tupeul desăvârșit, precum și cunoștințele sale precare, prezentate drept *nec plus ultra* într-o scriitură impresionistă, nu pot masca realitatea crudă: dl Sorin Nemeti nu este competent în a se pronunța asupra aspectelor matematice, geografice și cartografice ale ptolemeiceii *Geōgraphikē Hyphēgēsis*. Noroc că *moira* anticei Ziridava nu depinde numai de "pana" lui preaplină doar de fiere ...

¹⁵¹ **Alternativa** este tare simplă și la îndemână; oferi credit și pe mai departe identității Ziridava–Pecica-Șanțul Mare, bazându-te pe faptul că dacă tot a confundat Ion Horațiu Crișan longitudinea Ziridavei cu latitudinea acesteia poate a ieșit ceva "bun" și din acest demers "științific". Ori susții că Ptolemeu nu a fost decât un tâmp, care nu știa despre ce vorbește.

Addenda la notele 15, 17 și 18: Sesizată, Comisia de Etică a Universității Babeș-Bolyai îmi comunică, în scris, următoarele: "*Comisia constată cum titlul d-lui. (sic!) lector Nemeti nu are nimic de a face cu un plagiat, pentru că materialul nu își propune să aducă o contribuție științifică nouă, prin care și-ar însuși titlul anunțat de petent, ci se rezumă la a-și exprima strict dezacordul față de ipotezele formulate de dl. (sic!) Forțiu în cartea sa [Ziridava în context ptolemeic]. De asemenea, Regulile etice și deontologice formulate în cadrul FSPAC a UBB (i.e. Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, Universitatea Babeș-Bolyai -n.m.) invocate de dl. (sic!) Forțiu nu constituie un act oficial care să lege Comisia de Etică". În afară de eroarea factuală și logică în care se află, faptul că însăși Comisia de Etică nesocotește cu seninătate prevederile articolelor 22.a, 22.b, 26, 27, 28, 29 și 30 din *Codul de etică și deontologie profesională al Universității Babeș-Bolyai* mă lasă chiar fără cuvinte ...*

LISTA FIGURILOR

Fig. 1. Inscriciunea pe hartă a *poleisurilor* din Dacia în funcție de înșiruirea oferită de cartografia ptolemeică. Harta a fost realizată după *Europæ Tab[ula]. IX. Iazyges metanastæ. Dacia. Mæsia. Thracia, 18* din *Claudii Ptolemæi Geographia. Tabulæ XXXVI a Carolo Mullero instructæ*, Parisiis, Editoribus Firmin-Didot et Sociis, Instituti Francici Typographiis, MDCCCI, [33] pg. + 2 [Tafelband] (*vide* Forțiu 2012, 72).

BIBLIOGRAFIE

- Bereteu 2012 Dinu Ioan Bereteu, *The dacian fortification from Someșu Rece – “Dealul Custurii” (Gilău, Cluj County)*, În: *Acta Musei Napocensis*, 47–48/I, 2010–2011 (2012), pp. 63–79.
- Berggren, Jones 2001 J[ohn]. Lennart Berggren, Alexander [Raymond] Jones, *Ptolemy's geography: an annotated translation of the theoretical chapters*, Princeton University Press, 2001, 192 pg., ISBN 0-691-09259-1.
- Crișan 1965 Ion Horațiu Crișan, *Ziridava*, În: *Apulum, Arheologie–Istorie–Etnografie*, V, Acta Musei Apulensis / Buletinul Muzeului regional Alba Iulia, MCMLXV, Editura Științifică, București, 662 pg; pp. 127(1)–135(9).
- Crișan 1978 Ion Horațiu Crișan, *Ziridava. Săpăturile de la „Șanțul Mare” din anii 1960, 1961, 1962, 1964 • Die Ausgrabungen der Jahre 1960, 1961, 1962 und 1964 vom „Șanțul Mare”*. Übersetzt von A. Tarnavschi, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Arad / Komitee für sozialistische Kultur und Erziehung des Kreises Arad, Arad, 1978, 326 + 66 (130 planșe) pg.
- EAIVR 1996 *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei vechi a României*, vol. II: D–L, Editura Enciclopedică, București, 1996, 336 pg., ISBN general: 973-45-0044-9, ISBN vol. II: 973-45-0174-7.
- Fontes 1964 Ptolemeu, *Îndreptar geografic (fals! cartografic)*, În: Gheorghe Ștefan, Vladimir Iliescu, Virgil C. Popescu [*et alii*] (eds.), *Fontes ad historiam dacoromaniae pertinentes / Izvoare privind istoria României*, [vol.] I. *Ab Hesiodousque ad Itinerarium Antonini / De la Hesiod la Itinerarul lui Antonius*, In aedibus Academiae Reipublicae Popularis Dacoromanæ / Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1964; XXIII + 792 pg.; pp. [534]–557.

- Forțiu 2012 Sorin Forțiu, *Ziridava în context ptolemeic*, Editura "Sfântul Ierarh Nicolae", Brăila, 2012, V + 134 pg. (3 hărți, o ridicare topografică, Résumé in English language), ISBN 978-606-577-912-9; disponibilă gratuit și on-line la <http://independent.academia.edu/SorinFortiu>
- Forțiu 2013 Sorin Forțiu, *Geodetic-statistical analysis, doar un clasic GIGO?!*, În: *ArheoVest*, Nr. I: *In Memoriam Liviu Măruia, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Timișoara, 7 decembrie 2013* (editori: Andrei Stavilă, Dorel Micle, Adrian Cîntar, Cristian Floca și Sorin Forțiu), Vol. I: *Arheologie*, Vol. II: *Metode interdisciplinare și Istorie*, JATEPress Kiadó, Szeged, 2013, Vol. I: [9] + X + 25–458 + [2] pg., Vol. II: [9] + 461–998 + [2] pg., ISBN 978-963-315-152-5 (összes/general), ISBN 978-963-315-153-2 (Vol. I), ISBN 978-963-315-154-9 (Vol. II); Vol. II, pp. 617–643; pp. 619–627; on-line http://arheovest.com/simpozion/arheovest1/38_617_643.pdf
- Forțiu 2014a Sorin Forțiu, *Ubi est Zeugma?*, prezentat în cadrul Conferinței internaționale "*Bridging the Danube. Roman occupation and interaction along the Middle Danube Valley, 1st–5th c. AD*", April 11–12, 2014, Timișoara, [Organizatori:] West University of Timișoara, American Research Center in Sofia, Center for the Study of History and Archaeology "Constantin Daicoviciu" Timișoara, Arheovest Association Timișoara.
- Forțiu 2014b Sorin Forțiu, *Tibiskos-ul ptolemeic = râul Tisza ori Timiș? Ori amândouă?!*, În: *ArheoVest*, Nr. II: [Simpozion ArheoVest, Ediția a II-a:] *In Honorem Gheorghe Lazarovici, Interdisciplinaritate în Arheologie, Timișoara, 6 decembrie 2014*, Vol. 1: *Arheologie*, Vol. 2: *Metode Interdisciplinare*, Asociația "ArheoVest" Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2014, Vol. 1: [12] + XXIV + [2] + 33–492 + [2] pg. + DVD, Vol. 2: [10] + [2] + 497–1013 + [2] pg., ISBN 978-963-315-228-7 (Összes/ General), ISBN 978-963-315-220-1 (Vol. 1), ISBN 978-963-315-221-8 (Vol. 2); Vol. 2, pp. 757–792, on-line <http://arheovest.com/simpozion/arheovest2/35.pdf>
- Gentile 2003 Sebastiano Gentile, *La rinascita della Geographia di Tolomeo nel Quattrocento fiorentino*, În: *Leonardo, genio e cartografo. La rappresentazione del territorio tra scienza e arte*, A cura di Andrea Cantile, Firenze, Istituto geografico militare, 2003, 338 pg., ISBN 8852300015.

- GH
GH 1533 *Geōgraphikē Hyphēgēsis*
Klaudiou Ptolemaiou Alexandreōs Filosofou en tois malista pepaideumenou, peri tēs geōgrafias vivlia ōktō, meta pasēs akribeias entypōthenta / Claudii Ptolemaei Alexandrini philosophi cum primis eruditi, De Geographia libri octo, summa cum uigilantia excuse (Colofon: *Etypothe en Basileia Par' Ieronymō tō Frōbeniō kai Nikolaō tō Episkopiō*), Basileae [Hieronymus Frobenius, Nicolaus Episcopus], Anno M D XXXIII, [7] + 542 + [2] pg.
- GH 1883 *Klaudiou Ptolemaiou Geographike hyphegesis / Claudii Ptolemæi Geographia*. E codicibus recognovit, prolegomenis, annotatione, indicibus, tabulis instruxit Carolus Müllerus (i.e. Karl Wilhem Ludwig MÜLLER -n.m.). Voluminis primi, Pars Prima [cărțile I–III], (*Scriptorum Graecorum bibliotheca*, 65), Parisiis, Editore Alfredo Firmin DIDOT, Institutii Francisci Typographo, M DCCC LXXXIII, [4] + 570 pg.
- GH 2006 *Klaudios Ptolemaios Handbuch der Geographie* (Griechisch-Deutsch), Einleitung, Text und Übersetzung, Alfred Stückelberger und Gerd Graßhoff mith Florian Mittenhuber, Renate Burri, Klaus Geus, Gerhard Winkler, Susanne Ziegler, Judith Hindermann, Lutz Koch, Kurt Keller, Schwabe Verlag, Basel, 2006, 2 Bände (Teil I: Einleitung und Buch 1–4, 471 pg.; Teil II: Buch 5–8 und Indices, pp. 476–1018), 1018 pg., 21 Abbildungen, 29 Karten, 1 CD-ROM, ISBN(10) 3-7965-2148-7, ISBN(13) 978-3-7965-2148-5.
- Jones 1978 C[hristopher]. P[restige]. Jones, *The Roman World of Dio Chrysostom*, Cambridge, Massachusetts – London, England, Harvard University Press (Loeb Classical Monographs), 1978, vi + 208 pg., ISBN 0674779150.
- Mărginean 2011 Florin Mărginean, *Cercetări privind necropola medieval timpurie de la Pecica – Șanțul Mare (sec. X/XI–XIII)*, În: *Analele Banatului*, Serie nouă, Arheologie - Istorie, XIX, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2011, ISSN 1221–678X; pp. 221–251.
- Müller 1867 Charles Müller, *Rapports sur Les Manuscrits de la Géographie de Ptolémée*, În: *Archives des Missions Scientifiques et Littéraires*. Choix de Rapports et Instructions publié sous les auspices Du Ministère de L'Instruction Publique, Deuxième Série, Tome Quatrième, Paris, Imprimerie Impériale, M DCCC LXVII, pp. 279–298.

- Nemeti
2014 Sorin Nemeti, *Banatul în context ptolemaic (sic!). 1. Ziridava*, În: *Classica et Christiana*, 9/2, 2014, pp. 537–540, on-line <http://history.uaic.ro/wp-content/uploads/2013/01/Classica-et-Christiana-9-2-2014-14iulie.pdf> -accesat 12.08.2014.
- Nemeti,
Bărbulescu
2008 Sorin Nemeti, Mihai Bărbulescu, *Territorium Arcobadarense*, În: *Ephemeris Napocensis*, XVI–XVII, 2006–2007 [2008], pp. [107(1)]–118(12).
- Pârvan
1926 Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice, Seria III, Tomul III, Mem. 2, Cvltvra Națională, București, 1926 (ediția a II-a, critică, îngrijită, note, comentarii și postfață de Radu Florescu, Editura Meridiane, București, 1982 și 1984, 608 pg.), 851 pg. + Lucrare însoțită de 462 figuri, 43 planșe și 4 hărți.
- Peters,
Knobel
1915 Ptolemy's *Catalogue of Stars. A Revision of the Almagest*, by Christian Heinrich Friedrich Peters and Edward Ball Knobel, The Carnegie Institution of Washington, Publications No. 86, Press of Gibson Brothers, Washington, 1915, 207 pg.
- Quintiliani
1872 Marci Fabi Quintiliani, *Institutionis Oratoriae, Liber Decimus*, Part I, Edited with a commentary and introduction by John E. B. Mayor, Cambridge, Deighton Bell and Co, London Bell and Daldy, 1872, 147 pg.
- Rusu 2013 Adrian Andrei Rusu, *Din nou despre Radu Popa și frământările din jurul său*, 16.03.2013, on-line http://www.medievistica.ro/pagini/disc_conexe/texte/istoriografie/starile/Radu-Popa/Radu-Popa.html -accesat 19.10.2013.
- Szász Szász Alpár Zoltán, *Plagiatul: forme și tehnici de evitare*, Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, Universitatea Babeș-Bolyai, on-line <http://fspac.ubbcluj.ro/resurse/formulare-regulamente/reguli-etice-si-deontologice/> -accesat 8.09.2014.
- Tupikova,
Geus 2013 Irina Tupikova, Klaus Geus, *The Circumference of the Earth and Ptolemy's World Map*, Max-Planck-Institut für Wissenschaftsgeschichte, 2013, preprint 439, 26 pg., on-line <http://www.mpiwg-berlin.mpg.de/Preprints/P439.PDF> -accesat 27.06.2013.
- Vulpe
1930-'31 Radu Vulpe, *Piroboridava; Considerațiuni arheologice și istorice asupra cetății de la Poiana in (sic! în -n.m.) Moldova de Jos*, Retipărire după «Viața Românească», XXII, 1930, 9–10, pp. 297–310; XXXIII, 1931, 5, pp. 162–170; XXIII, 1931, 6, pp. 239–247, București, Atelierele "Adeverul" S.A.,

- MCMXXXI, 34; publicat și în limba franceză drept *Piroboridava. La Station Protohistorique et Daco-Romaine de Poiana dans la Moldavie Interieure*, În: *Revue Archéologique*, Cinquième Série. – Tome XXXIV, Juillet-Décembre 1931, Paris, pp. 237–276 (disponibil și în Edmond Pottier, Salomon Reinach, *Revue archéologique: cinquième série. Tome 33–34*, CD-ROM, Paris, Bibliothèque de la Sorbonne, 2003).
- Vulpe 1944 Radu Vulpe, *Angustia*, În: *În amintirea lui Constantin Giurescu: la douăzeci și cinci de ani dela moartea lui (1875–1918)*, [tipărit sub îngrijirea d-lor Constantin Marinescu, Alexandru Rosetti, Victor Papacostea și Constantin C. Giurescu], București, 1944, 562 + [14] pg. planșe; pp. 551–559.
- Vulpe Al.
1964 Alexandru Vulpe, *Ptolemy and the ancient geography of Moldova*, În: *Studii Clasice*, VI, 1964, pp. [233(1)]–246(14).